

Metropollerin Yönetimine İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar*

Oral KARAKAYA**

Özet

Metropol yönetimlerin örgütlenmesine ilişkin tartışmalar 20'nci yüzyılın başlarından bu yana devam etmektedir. Temelde metropollerin yönetimine ilişkin iki bakış açısı bulunmaktadır. İlki metropol sınırları içerisinde farklı işlevlerle donatılmış çok sayıda yerel birimin oluşturulması, diğeri de tek bir örgüt çatısı altında hizmetlerin yürütülmesi şeklindedir. Konuyu kuramsal boyutta inceleyen bu makalede Kamu Tercihi Okulu, Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı ve Eleştirel Kent Kuramının metropol yönetimine ilişkin fikirlerinden yola çıkarak, "kent iktidarı" tespit edilmeye çalışılmıştır. Makalede, Kamu Tercihi Kuramının, Eleştirel Kent Kuramının ve Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının metropollerin yönetimine ilişkin öneri ve eleştirileri incelenmiştir. Makalenin amacı, metropol yönetimlerinin örgütlenmesine ilişkin yaklaşımlarda kent iktidarının nasıl konumlandırıldığını ortaya koymaktır. Makalenin hazırlanmasında yazın taraması yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Tercihi Okulu, Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımı, Eleştirel Kent Kuramı, Metropol Yönetimi, Kent İktidarı

Theoretical Approaches to the Management of Metropolises

Abstract

Since the beginning of the 20th century, the organisation of metropolitan governments has been discussed. There are two main perspectives on metropolitan government. The first is the creation of many local units endowed with different functions within the boundaries of the metropolis, and the other is the services to be carried out under a single organisation. In this article, which explores the issue from a theoretical dimension, an attempt has been made to determine the 'power of the city' based on the ideas of the public choice school, the new public management approach, and the critical city theory of metropolitan management. In the article, suggestions and criticisms of public choice theory, critical urban theory, and new public management approach to the management of metropolises are examined. The article aims to reveal how the city power is positioned in approaches to the organisation of metropolitan administrations. In the preparation of the article literature review method was used.

Keywords: Public Choice School, New Public Management Approach, Critical Urban Theory, Metropolis Management, City Power

Giriş

Kırdan kente göç ve kentten kente göç, nüfusun belirli alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuş; göç hareketi nüfusla birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetleri de beraberinde getirmiştir. Ulusal düzeydeki nüfus hareketine bir de uluslararası göç eklenince, kentler hızlı bir şekilde büyümüştür. Kırdan kente göç, kentleşme olarak nitelendirilmiş; bu kavram, sadece coğrafi bir yer değişikliğini değil, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişliği de ifade etmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla kentleşme bireylerin coğrafi hareketliliğinin çok ötesinde bir anlam kazanmıştır.

* Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı doktora programında tamamlanan "Türkiye'de Büyükşehir Belediyeciliğinin Yapısal ve İşlevsel Analizi" başlıklı tezin birinci bölümünde yer alan "metropolün yönetimi ve metropolün iktidarı" başlıklı kısmın sadeleştirilip güncellenmesiyle hazırlanmıştır.

** Dr., Mülkiye Başmüfettişi, E-mektup: karakayaoral@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0378-2146

Kentleşmenin ikinci aşamasında metropoller oluşmuş, ardından megapoller ve küresel kentler gelmiştir. Kentlerin büyümesi, kentleşmeyi toplumsal bir gelişme göstergesi olmaktan çıkarmış, metropollerde homojen bir toplumsal yapı yerini, kırsaldan ve yabancı ülkelerden gelenlerden oluşan karmaşık bir toplumsal yapıya bırakmıştır. Kırsal alanın ve göçle gelenlerin beraberinde getirdiği sorunlarla metropoller, karmaşa merkezlerine dönüşmüştür.

1990 yılında dünyada nüfusu 10 milyonu geçen mega kent sayısı 10 iken, 2018 yılında bu sayı 33'e çıkmış, 2030 yılında da 43'e çıkacağı tahmin edilmektedir. 1990 yılında 5 ila 10 milyon arasında nüfusa sahip büyük kent sayısı 21, 1 ila 5 milyon arasında nüfusa sahip orta ölçekli kent sayısı 243, 500 bin ila 1 milyon arasında nüfusa sahip kent sayısı ise 301'dir. 2030 yılında mega kent sayısının 43'e, diğerlerinin de sırasıyla 66, 597 ve 710'a çıkması beklenmektedir. 1950 yılında dünya nüfusunun %30'u kentlerde yaşarken, 2050 yılında bu oranın %68'e çıkacağı tahmin edilmektedir.¹

Bu makalede, kamu tercihi kuramının, eleştirel kent kuramının ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımlarının metropollerin yönetimine ilişkin öneri ve eleştirileri incelenmektedir. Makalenin amacı, metropol yönetimlerinin örgütlenmesine ilişkin yaklaşımlarda kent iktidarının nasıl konumlandığını ortaya koymaktır. Makalenin hazırlanmasında literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Temel Kavramlar

Metropol yönetimine ilişkin kuramsal yaklaşımlara geçmeden önce konuya ilişkin bazı kavramların açıklanması gerekmektedir. Metropolün ve metropolleşme sürecinin tanımlanması, metropol reformu fikrinin irdelenmesi ve metropol reformunun gerekçeleri arasında sayılan ölçek ekonomisinin tartışılması önem taşımaktadır.

Hangi Kentsel Düzey Metropol Olarak Nitelendirilebilir?

Metropolün tanımını yapmak oldukça zordur. 1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde bir kentin metropol olarak nitelendirilebilmesi için nüfusun 100.000'in üzerinde olması kriter olarak esas alınmış, nüfusu kriter alan bu tanımlama zamanla önemini yitirmiştir. Çünkü nüfusu 100.000'i geçen birçok kentin metropol niteliği taşımadığı görülmüştür.² 20'nci yüzyılın başlarında metropol, banliyösünden merkezine ulaşımın ortalama 40 dakikadan fazla sürmediği ve en az 500.000 kişinin yaşadığı alan olarak tanımlanırken; aynı yüzyılın sonuna doğru, Kuzey Amerika'da bir metropolle geleneksel kentin ayrımında belirleyici olan nüfus, 1.000.000 olarak ifade edilmeye başlamıştır.³

20'nci yüzyılda metropoller, diğer kentlerden niteliksel olarak ayrılmış yerleşim yerleri olarak görülmüştür.⁴ Metropolleri diğer kentlerden ayıran özellikler nüfusun büyüklüğünün yanında ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyidir. Hatta, ekonomik ve

¹“World Urbanization Prospects, The 2018 Revision”, UN, 2018, s. 1-108, s. xix, 58, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf, (13.03.2023).

² Dickinson, Robert E., The Metropolitan Regions of the United States, Geographical Review, Cilt 24, 1934, Sayı 2, ss. 278-291, s. 278.

³ Blumenfeld, Hans, The Modern Metropolis, Scientific American, Cilt 213, 1965, Sayı 3, ss. 64-74, s. 64.

⁴ Angotti, Thomas, The Metropolis Revisited, Futures, Cilt 27, Sayı 6, 1995, ss. 627-639, s. 627.

toplumsal gelişmişlik, nüfus büyüklüğünden daha önemlidir.⁵ Metropollerin etrafında merkezle ekonomik ve sosyal ilişkiler içinde olan uydu yerleşimler bulunmaktadır.⁶

Metropollerin oluşum süreci metropolleşme olarak ifade edilir. Metropolleşme, kentin merkezinden kırsalına doğru yayılma anlamına gelmektedir. Metropollerde kent ve kır arasındaki çelişkiler çözümlenerek bir senteze dönüşmesi amaçlanır. Çoğunlukla bu çelişki çözümlenerek birlikte metropol içindeki ya da metropolle çevresindeki kentler arasındaki çelişkiler sürmektedir.⁷ Metropollerin sorunları, bir yandan kentsel problemlerin toplamı, diğer yandan da bundan daha fazlasıdır.⁸ Metropollerin temel sorunları, metropol yönetimlerinin gücünü aşacak, dolayısıyla tek bir yönetim yapısı tarafından çözülemeyecek niteliktedir.⁹ Altyapı gibi yerel, işsizlik ve yoksulluk gibi ulusal sorunlar, metropol ölçeğinde asayiş sorunlarına kaynak teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle küçük ölçekli yerel birimlerin sınırları içerisinde hemşehrilerin yaşadığı kentsel sorunlar, hemşehrilik olgusunun sınırlarını zorlayan metropol ölçeğinde derinleşmekte, küçük ölçeğin gerektirdiği sosyal dayanışma ve iş birliği mekanizmalarının kaybolmasıyla da çözümsüz hale gelmektedir.

Metropol ve megapol olgularından sonra, kentleşmenin olağanüstü hızı küresel kent olgusunu getirmiştir. Küresel kentler, uluslararası piyasanın kalbinin attığı noktalardır¹⁰ ve ulusal ekonominin küresel ekonomiye entegrasyonunu sağlarlar.¹¹ Küresel kent nitelemesine esas olan kriterler, nüfus büyüklüğü ve nüfusun küresel karakteri, dış ticaret, nakliye ve hava taşımacılığı, şirket karargâhları üzerinde kontrol gücü, üreticiler ve şirket hizmetleri üzerinde üstünlük, uluslararası piyasanın, borsanın varlığı ve ulus ötesi yatırımlardır.¹²

Kısaca, kentlerin büyümesiyle başlayan süreç metropolleri, megapolleri ve sonunda da küresel kentleri ortaya çıkarmıştır. Kentleşme nüfusun yoğunlaşması ve hizmet sektörünün yaygınlaşması gibi özelliklerle tanımlanırken, megapollerin ve küresel kentlerin ayırt edici özellikleri uluslararası piyasaların temel aktörleri olan borsanın ve finans kuruluşlarının varlığı olmuştur.

Metropol Reformunun Mantığı Neye Dayanmaktadır?

20'nci yüzyılın başında bilimsel yönetim okulu olarak ifade edilen düşüncelerin savunucuları olan Frederick Winslow Taylor, Frank Johnson Goodnow gibi kuramcılarının yaklaşımları metropollerin yönetilmesine ilişkin çabaların da dayanağı olmuştur. Woodrow Wilson, verimlilik, siyaset ve yönetim ayrımı ve kamu işletmeciliğini savunmuş, Goodnow da Wilson'un fikirlerini temel alan çalışmalar yapmıştır. Taylor, verimliliğin ancak "bilimsel

⁵ Angotti, Thomas, *Metropolis 2000, Planning, Poverty and Politics*, Routledge, London and New York, 1993, s. 19.

⁶ Dickinson, a.g.e., ss. 281-282.

⁷ Angotti, *The Metropolis Revisited*, ss. 628-630.

⁸ Connery Robert, H., *The Relation of the Federal Government to Metropolitan Areas*, Public Health Reports, Cilt 76, Sayı 06, 1961, ss. 535-539, s. 535.

⁹ Connery, Robert, H. ve Leach Richard, H., *Southern Metropolis: Challenge to Government*, The Journal of Politics, Cilt 26, Sayı 01, 1964, ss. 60-81, s.78.

¹⁰ Knox, Paul, L., "World Cities in A World System", Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 3-20, s. 6.

¹¹ Friedmann, John, "Where We Stand: A Decade of World City Research", Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, s. 21-47, ss. 25-26.

¹² Abu-Lughod ve Janet, Lippman, "Comparing Chicago, New York and Los Angeles: Testing Some World Cities Hypotheses", Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.), *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 171-191, s. 183.

yönetimle” mümkün olabileceğini belirtmiştir.¹³ Luther Gulick metropollerin sorunlarını, kamu hizmetlerinde aksama, tüm alanı kapsayan makro programların eksikliği ve bu sorunların çözümü için halkın görüşlerini yansıtan bir sistemin kurulamayışı olarak sıralamıştır.¹⁴

Metropol yönetimi reformu savunucularının örgütlenmeye ilişkin ortaya koydukları ilkeler, tek kurumsal yapının oluşturulması, bu kurumun karar alma mekanizmasının seçimle gelmesi, yönetimde profesyonelleşme ve komuta birliği gibi hususlardır. Metropol alanda birden çok örgütlenme olmayacak, karar verme tekelini elinde bulunduranlar demokratik yollarla göreve getirilecek; siyasetçiler karar alma, profesyoneller de alınan kararları uygulama işlevleriyle donatılacak ve metropolün tek “patronu” olacaklardır.¹⁵ Dolayısıyla, metropol örgütlenmesinde siyaset ve yönetim ayrılacaktır.

Metropol reformunun temel gerekçesi, çok sayıda yerel yönetim biriminin hizmet sunmaya çalışmasından kaynaklanan sorunların¹⁶ ve kentin gelişimiyle yönetsel sınırları arasındaki farklılaşmanın ortadan kaldırılmasıdır.¹⁷ Çok sayıda yerel yönetim biriminin kamu hizmeti sunması, hem hizmetlerin etkinliğini engellemekte hem de dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır.¹⁸ Ayrıca yönetsel sınırlarla hizmet sınırlarının örtüşmemesi de kentin geleceğinin planlanmasını engellemektedir.

Metropol reformu düşüncesine ve uygulamalarına ciddi eleştiriler de yöneltilmiştir. Eleştirilere göre, reformcular, metropoldeki yerel yönetim örgütlenmesini sorun alanı olarak görmektedir. Oysa asıl sorun adaletsiz kaynak dağılımıdır. Metropol örgütlenmesinin kaynak dağılımındaki adaletsizliği giderebileceği yönündeki varsayım ise test edilmiş değildir.¹⁹ Ayrıca, tüm hizmetlere uygun tek optimal ölçeğin bulunmaması, her hizmetin optimal ölçeğinin farklı olması da metropol reformuna getirilen eleştiriler arasındadır.²⁰ Bazı yerel hizmetler metropol ölçeğinde etkin olarak sunulabilirken bazıları da “yerel ölçekte” başarıyla yürütülebilir. Bu nedenle metropollerde yerel yönetim örgütlenmesinde farklı hizmetlere uygun farklı mekân sınırlarının oluşturulması önem taşımaktadır.²¹

Ölçek Ekonomisi Avantajı Nedir?

Ölçek ekonomisi, kamu hizmetinin sunum maliyetinin en düşük düzeyde tutulmasını sağlayan yönetsel büyüklüğü ifade etmektedir. Bu yönüyle kavram iktisadi bir nitelik taşımaktadır. Ancak, yerel demokrasinin gereği olarak ölçeğin siyasal boyutu da bulunmaktadır. Yerel birimin ölçeği, yurttaşların yönetim kademelerine rahatlıkla erişebileceği, yönetime aktif olarak katılabileceği ve yönetimi denetleyebileceği kadar küçük olmalıdır.²² Ancak, ölçeğin küçüklüğünün belirtilen avantajlarının yanında, küçük ölçekli yönetimlerin

¹³ Stephens G. Ross ve Wikstrom Nelson, *Metropolitan Government and Governance, Theoretical Perspectives, Empirical Analysis and the Future*, Oxford University Press, New York, Oxford, 2000, s. 31.

¹⁴ Stephens ve Nelson, a.g.e., s. 42.

¹⁵ Stephens ve Nelson, a.g.e., ss. 31-32.

¹⁶ Zimmerman, Joseph Francis, *State and Local Government*, Harper, Row Publishers Inc., Third Edition, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 1978, s. 26.

¹⁷ Çiner, Can Umut, “Metropolitan Alanların Yönetiminde Farklı Politika Tercihleri”, *Uluslararası Türk Dünyası Yerel Yönetimler Sempozyumu*, İşçioğlu, Deniz, (ed.), *Türk Dünyasında Yerel Yönetimlerin Sorunları*, Nobel Akademik Yayıncılık, KKTC, 2014, ss. 345-355, s. 349.

¹⁸ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 48.

¹⁹ Aynı yerde, s. 49 ve Harvey, David, *Sosyal Adalet ve Şehir, Morali*, Mehmet, (çev.), Dördüncü Baskı, Metis Yayınları, 2013, İstanbul, s. 106.

²⁰ Çiner, Can Umut, a.g.e., s. 353.

²¹ Harvey, David, a.g.e., ss. 89-90.

²² Harvey, David, *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Temiz, Ayşe Deniz, (çev.), Üçüncü Baskı, Metis Yayınları, 2013, İstanbul, s. 135.

kolaylıkla tek bir çıkarın/baskı grubunun etkisi altına girmesi gibi bir sakıncası da bulunmamaktadır.²³

1990'larla birlikte, kentlerin yeniden ölçeklendirilmesi temel gündem haline gelmiş,²⁴ yerleşmenin popülerleşmesiyle yerel hizmetlerin daha küçük yerel birimlerce görülmesi eğilimi yaygınlaşmış²⁵ ve yerel yönetimlerle yurttaşların yakınlaşmalarının daha yararlı olduğu savunulmuştur.²⁶ Ayrıca yerel kimliğin ve geleneksel yaşamın giderek artan rolü, küçük ölçekli yerel yönetimleri desteklemektedir.²⁷ Küçük ölçekli yerel yönetimlerde yöre sakinlerinin katılımıyla topluluk çıkarına uygun bir eylemi başlatmak ve sürdürmek daha kolaydır.²⁸

Metropol bütünleşmeye yönelik en önemli eleştiri yerel kimliklerin ve değerlerin yok olması noktasında toplanmaktadır. Yerel kimlik ve kültür, insanların duygusal olarak içinde yaşadıkları topluluğa bağlılıklarını sağlar. Bu bağ, yörede yaşayanlara güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı sunar.²⁹ Ayrıca küçük ölçekli yerel birimler, seçmen tercihlerine daha duyarlıdır. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve siyasal katılım yerel ölçeklerde daha etkin olarak uygulanabilir.³⁰

Konunun iktisadi boyutu incelendiğinde, metropol ölçeğinde kişi başına hizmet maliyetinin, diğer ölçeklere göre daha düşük olarak gerçekleştiğini doğrulayan araştırmalar mevcut değildir.³¹ 1970'lerin başında, İndiana Üniversitesinden bazı akademisyenlerin yapmış oldukları bir araştırmada, polis hizmeti maliyetiyle ölçek büyüklüğü arasında doğru orantı olduğu, yani ölçek büyüdükçe polis hizmetlerinin maliyetinin arttığı tespit edilmiştir.³²

Yerel ölçek ve demokrasi ilişkisine en önemli eleştiri Mark Purcell'den gelmiştir. Purcell'e göre ölçek kendiliğinden bir varoluş değil, sonradan inşadır. Küçük ölçeğin, başka bir ifadeyle yerleşmenin demokrasiyle ilişkisi sorgulanmaya muhtaçtır. Yerel düzeyde de ulusal düzeydekine benzer baskıcı düzenler kurulabilir. Bu nedenle önemli olan yerleşmeyle birlikte gerçek iktidarın hangi ellerde toplandığının tespit edilmesidir.³³

Yerel ölçek, yönetim sınırlarının değiştirilmesiyle belirlenmektedir. İngiltere ve İsveç'te 1960 ve 1970'lerde yerel yönetimler arası birleştirmeler yapılarak sınırlar yeniden

²³Performance of Urban Functions: Local and Areawide, "Advisory Commission of Intergovernmental Relations, A Commission Report, 1963, ss. 5-6.

²⁴ Brenner, Neil, The Urban Question as a Scale Question: Reflections on Henri Lefebvre, Urban Theory and the Politics of Scale, International Journal of Urban and Regional Research, Cilt 24, Sayı 2, 2000, s. 361-378, ss. 366-367.

²⁵ Veenendaal, Wouter P. ve Corbett, Jack, Why Small States Offer Important Answers to Large Questions, Comparative Political Studies, Cilt 48, Sayı 4, 2015, ss. 527-549, s. 537.

²⁶Aynı yerde.

²⁷ Laamanen, Elina ve Haveri, Arto, "Size, Efficiency and Democracy: How Local Government Boundaries Affect Performance", EGPA Conference on Public Law and the Modernising State, Oeiras, Portugal, 2003, ss. 1-23, s. 1.

²⁸ Harvey, David, Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, Temiz, Ayşe Deniz, (çev.), Üçüncü Baskı, Metis Yayınları, 2013, İstanbul, ss. 134-135.

²⁹ Benjamin, Gerald ve Nathan, Richard P., Regionalism and Realism: A Study of Governments in the New York Metropolitan Area, Brookings Institution Press, Washington DC., 2001, s. 264.

³⁰ Balaguer-Coll, Maria Teresa vd., Decentralization and Efficiency of Local Government, The Annals of Regional Science, Cilt 45, Sayı 3, 2010, ss. 571-601, s. 572.

³¹ Hawkins Brett W. ve Dye Thomas R., Metropolitan 'Fragmentation': A Research Note, Midwest Review of Public Administration, Sayı 4, 1970, ss. 17-24, s. 24.

³² Stephens ve Wikstrom, a.g.e., ss. 113-114.

³³ Purcell, Mark, Urban Democracy and the Local Trap, Urban Studies, Cilt 43, Sayı 11, 2006, s. 1921-1941, s. 1921-1922, 1924, 1927-1929.

belirlenmiştir.³⁴ İngiltere’de yerel yönetimlerin ölçeklerinde değişiklikler yapılması fikri eleştiri almış, Fransa’da belediyelerin ölçeklerinin büyütülmesine sıcak bakılmamış, Almanya’da, her eyalet farklı politikalar izlemiş, bazıları alan bütünleşmesine yönelirken bazıları da sınırlarında herhangi bir değişiklik yapmamıştır. 1990 sonrasında, Doğu Avrupa ülkelerinin birçoğunda yerel düzeyde yönetim ölçekleri küçültülmüş, bu kapsamda Macaristan ve Çek Cumhuriyeti’nde belediye sayıları arttırılmıştır.³⁵

Yerel yönetim ölçeğine ilişkin dünyadaki uygulamalar incelendiğinde, Hollanda’da yerel yönetimlerin birleştirilmesi sonucunda 1950 yılında 1.015 olan belediye sayısı, 2006 yılında 458’e indirilmiştir. Ortalama nüfus büyüklüğü de aynı yıllarda 9.900’den 35.600’e çıkmıştır.³⁶ Amerika’da da Hollanda’daki uygulamalara benzer şekilde yerel yönetimler bütünleştirilmiş ve kent yönetimlerinde profesyonelleşme sağlanmıştır.³⁷ Ancak, 1970’lerden beri yerel yönetimlerin birleştirilmeleri için yapılan referandumların ancak 1/5’inde yurttaşlar evet oyu kullanmıştır.³⁸ 2003-2004 yılları arasında İsrail’de de yerel yönetimde birleştirmeler uygulanmış, uygulamadaki temel amacın hizmet maliyetlerinin düşürülmesi olduğu vurgulanmıştır.³⁹

Yönetim ölçeğinin büyümesiyle hizmet maliyeti arasındaki ilişkiyi çözümlenmek amacıyla yapılan araştırmalarda anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Bazen büyük ölçeğin hizmet maliyetini düşürdüğü yönünde, bazen de tam tersi yönde sonuçlar alınmıştır. Küçük ölçekli yerleşimlerde yurttaşların yönetime katılımlarının ve denetleme olanaklarının, sunulan hizmetlerin yönetim merkezlerine yakınlığının maliyetlerin düşmesine katkı yaptığı yönünde görüşler dile getirilmektedir.

Kuramsal Yaklaşımlar

Metropol örgütlenmesinde ölçek ekonomisi uygulanarak hizmet maliyetlerinin düşürülmesiyle yerel demokrasinin kurumsallaşması arasında çelişki bulunmaktadır. Bunun yanında merkeziyetçi ya da çoklu yerel yönetimin yönetsel avantajlarına ya da dezavantajlarına ilişkin tartışmalar da sürmektedir.⁴⁰ Metropolün ölçek ekonomisinin gereği olarak tek merkezli bütünleşik olarak örgütlenmesi ya da çok sayıda yerel yönetim biriminin varlığını sürdürmesine ilişkin görüşler yaygın olmakla birlikte, asıl sorun metropol düzeyinde siyasal iktidarın çözümlenmesidir. Çünkü iktidar gücü, kentsel rantın dağıtımını ve bölüşüm ilişkilerini belirleyerek yurttaşların günlük yaşamlarında önemli etkilere neden

³⁴ Wollmann, Hellmut, “Changes, Ruptures and Continuities in European Local Government System: Between Government and Governance”, Lazin, Fred, A., vd., (ed.), *Local Government Reforms in Countries in Transition*, Lexington Books, Lanham MD., 2008, ss. 15-38, s. 21.

³⁵ Wollmann, a.g.e., ss. 21- 22.

³⁶ Denters, Bas, vd., *Size and Local Democracy*, Cheltenham, UK, Northampton, MA: Edward Elgar, 2014, s. 3.

³⁷ Mitchell-Weaver, vd., *Multilevel Governance and Metropolitan Regionalism in the USA*, *Urban Studies*, Cilt 37, Sayı 5-6, 2000, ss. 851-876, s. 853.

³⁸ Faulk, Dagney ve Hicks, Michael, *Local Government Consolidation in the United States*, Cambria Press, Amherst, New York, 2011, s. 16.

³⁹ Razin, Eran ve Hazan, Anna, “Local Government Amalgamation in Israel”, *Local Government Reforms in Countries in Transition*, Lazin, Fred, A., vd., (ed.), *Local Government Reforms in Countries in Transition*, Lexington Books, Lanham MD., 2008, ss. 177-194, s. 177, s. 180.

⁴⁰ Leach, Steve, *Reorganisation, Reorganisation, Reorganisation: A Critical Analysis of the Sequence of Local Government Reorganisation Initiatives, 1979-2008*, *Local Government Studies*, Cilt 35, Sayı 1, 2009, ss. 61-74, s. 69.

olmaktadır. Kentlerin nasıl yönetildiği ve örgütlendiğinin incelenmesi, güç ilişkilerinin doğası ve yurttaşların yönetime katılma olanakları bakımından anlamlıdır.⁴¹

Bu bölümde metropol örgütlenmesi ve iktidar ilişkilerinin çözümlenmesi amacıyla yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı, kamu tercihi okulu ve eleştirel kent kuramının sunduğu araçlardan yararlanılmaktadır.

Kamu Tercihi Yaklaşımının Görüşleri Nelerdir?

Kamu tercihi yaklaşımına göre bireyler, rasyonel karar verir, herkes kendi menfaatinin peşinde koşar.⁴² Kamu tercihi okulunun iki önemli gerekçesi, demokratik yönetim ve ekonomik yaklaşımdır. Okulun önemli temsilcilerinden Charles M. Tiebout 1956 yılında yayımladığı “A Pure Theory of Local Expenditures” başlıklı makalede, yurttaşların kendilerine daha düşük maliyetle hizmet sunan yerel yönetimlerin bulunduğu yerlerde yaşamayı tercih ettiklerini, yerel yönetim çeşitliliğinin yurttaşlara yerleşme kararı vermeleri için alternatifler sunduğunu belirtmektedir.⁴³ Tiebout metropol yönetiminde parçalanmış yerel birimler görüşünü savunmaktadır. Bu parçalanmışlık ve çeşitlilik seçmenlere, en az vergi vererek en çok hizmetten yararlanma olanağı sağlayacaktır.⁴⁴

Elinor Ostrom, Charles M. Tiebout ve Robert Warren 1961 yılında yayımladıkları “The Organization of Government in Metropolitan Areas: A Theoretical Inquiry” başlıklı makalede, yerel yönetimlerin birleştirilmesine eleştiriler getirmişler, çok merkezli metropol yönetim modelini önermişlerdir. Metropol sınırları içerisinde birden çok yerel yönetim biriminin yer alması, birimler arasında rekabete yol açmaktadır. Rekabet ise daha nitelikli ve ucuz kamu hizmeti sunmaktadır.⁴⁵ Ostrom, Tiebout ve Warren’e göre yönetimler arasındaki etkileşim, sanıldığı kadar aksine daha az karmaşıktır. Yönetimin birinci görevi yurttaşlarına kamu mallarını ve hizmetlerini sağlamaktır. Malların ve hizmetlerin üretimiyle bunların yurttaşlara sunulması birbirinden ayrılmalıdır. Yerel yönetimler, bazı hizmetleri doğrudan üretmek yerine, başka yönetsel birimlerle ya da özel sektör kuruluşlarıyla yaptıkları sözleşmeler temelinde satın aldıkları hizmetleri yurttaşlara sunabilir. Bununla birlikte, bir yönetim biriminin en uygun ölçeği, faaliyet alanı, kontrol, verimlilik, siyasi temsil ve kendi kendini yönetme kriterlerine bağlı olarak belirlenir. Farklı kamu hizmetlerini farklı ölçekteki yönetim birimleri sunmak durumundadır.⁴⁶

Werner Z. Hirsch 1964 yılında yayımladığı “Local Versus Areawide Urban Government Services” başlıklı makalede, Ostrom, Tiebout ve Warren’in her hizmete uygun farklı bir ölçeğin bulunduğu yönündeki görüşlerini benimsemiştir. Hirsch’e göre, bazı yerel hizmetler geniş ölçekte, bazıları da dar ölçekte başarıyla sunulmaktadır. Bazı hizmetlerin ise ölçeğe duyarlılığı bulunmamaktadır. Hirsch, hava kirliliğiyle mücadele, çöp değerlendirme, ulaşım hizmetleri, elektrik-gaz sunumu, halk sağlığı, su, planlama ve hastane gibi hizmetlerin büyük ölçekte daha ekonomik olarak sunulabileceğini; dolayısıyla bu hizmetlerin metropol yönetimlerce verilmesi gerektiğini savunmuştur. Hirsch’e göre, yerel hizmetlerin üretimi

⁴¹ Ward, Peter, M., “The Successful Management and Administration of World Cities: Mission Impossible?”, Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) World Cities in A World System, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 298-314, s. 300.

⁴² Denhardt, Janet, V. ve Denhardt Robert B., The New Public Service, Serving, Not Steering, M. E. Sharpe, Armonk, New York, London, England, 2011, s. 10.

⁴³ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., ss. 107-108.

⁴⁴ Harvey, David, Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, s. 135.

⁴⁵ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 109.

⁴⁶ Aynı yerde.

ve dağıtımını farklı organizasyonlara bırakılmalı; hizmet üretimi metropol düzeyinde, dağıtımını ise yerel düzeyde yapılmalıdır.⁴⁷

Robert Warren 1964 yılında yayımladığı “A Municipal Services Market Model of Metropolitan Organization” başlıklı makalesinde yerel yönetimlerin sınırları dışına hizmet götürebilmeleri için iki yöntemin mevcut olduğunu; bunların ise sınırların genişletilmesi veya mevcut statünün devam ettirilerek sınır dışına hizmet verilmesi suretiyle gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir.⁴⁸

Vincent Ostrom ve Elinor Ostrom, 1965 yılında kaleme aldıkları “A Behavioral Approach to the Study of Intergovernmental Relations” başlıklı makalelerinde yönetimler arası ilişkilerin doğasının incelenmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Gene aynı yazarlar 1971 yılında yayımladıkları “Public Choice: A Different Approach to the Study of Public Administration” başlıklı başka bir makalede ise tüm hizmetlere uygun tek bir yönetim ölçeğinin olmadığını belirterek Kamu Tercih Okulunun bu durumu önceden fark ettiğini vurgulamışlardır.⁴⁹

Robert L. Bish ve Robert Warren, 1972 yılında yazdıkları “Scale and Monopoly Problems in Urban Government Services” başlıklı makalelerinde metropol yönetimlerini, bireylerin taleplerine duyarsız kaldıkları gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Küçük ölçekli yerel yönetimler, yurttaşların taleplerine daha duyarlıdır.⁵⁰ Bish ve Warren’e göre, metropol reformcuları, bölgesel düzeyde oluşacak kamu hizmet tekellerini göz ardı etmektedirler. Onlara göre, kentlerdeki yönetim modeli, yurttaşların hizmet talebi tercihlerine duyarlılığını, bu tercihleri karşılayacak örgütlenmenin yapılmasını ve bu hizmetlerin en düşük maliyetle gerçekleştirilmesini sağlamalıdır. Bu koşullar ancak yerel yönetim birimlerinin çeşitlendirilmesiyle mümkündür.⁵¹

Ostrom 1973 yılında okuyucularla buluşturduğu “The Intellectual Crisis in American Public Administration” başlıklı kitabında her hizmete uygun farklı bir ölçeğin bulunduğunu ve bunun çok merkezli metropol örgütlenmesinin ölçek ekonomisini, vatandaş taleplerine duyarlılığı ve daha düşük maliyetle hizmet üretimini sağlayacağını belirtmiştir.⁵²

Bish ve Ostrom, 1973 yılında yayımladıkları “Understanding Urban Government: Metropolitan Reform Reconsidered” başlıklı kitaplarında ekonomik insan kuramının yaklaşımlarını temel alarak her bireyin kendi menfaati peşinde koştuğu görüşünü tekrarlamışlardır. Küçük yerel yönetim birimlerinin büyük ölçekli olanlara göre yurttaş taleplerine daha duyarlı olduklarını belirterek hükümetleri de verimsiz çalışan doğal kamu hizmeti tekeli olarak değerlendirmişlerdir. Hükümetin doğal tekel niteliği kamu hizmetlerinin sunumunda verimsizliğe neden olurken, çok sayıda yerel yönetimin varlığının ortaya çıkaracağı rekabet, vatandaş taleplerine duyarlı ve verimli bir yönetime yol açacaktır. Farklı yerel yönetim birimlerinin hem daha nitelikli hizmet üretimi hem de daha düşük maliyetle hizmet sunma konusundaki rekabetleri, yurttaşların yerleşme kararlarını etkileyecektir.⁵³

Kamu Tercih Okulu kuramcılarını yönetimde profesyonelleşmeyi de eleştirmişlerdir. Profesyonelleşme, başka bir ifadeyle yurttaşlar için en iyi hizmet koşullarının uzmanlarca

⁴⁷ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., ss. 109-110.

⁴⁸ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 112.

⁴⁹ Aynı yerde.

⁵⁰ Aynı yerde.

⁵¹ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 112.

⁵² Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 113.

⁵³ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 114; Dreier, Peter, vd., Place Matters, Metropolis for The Twenty- First Century, Second Edition, University Press of Kansas, Kansas, 2004, s. 247.

belirlenmesi, yurttaş tercihlerinin göz ardı edilmesine ve yurttaş memnuniyetinin sağlanmasına engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca profesyonel kriterlere göre kamu hizmeti üretimi ve dağıtımı sürecinde yörede yaşayanların hizmete katkısı da azalmaktadır. Oysa yurttaşların hizmet üretim ya da dağıtım sürecine katılmaları hem hizmet maliyetini düşürmekte hem de hizmet kalitesini artırmaktadır.⁵⁴

Kısacası, Kamu Tercihi kuramına göre, çok sayıda yerel yönetim biriminin varlığı tek metropol yönetime göre toplumsal taleplere daha duyarlıdır. Tekçi metropol yönetimi ölçek ekonomisine de uygun değildir. Çok sayıda yerel birimin kendi aralarındaki rekabeti verimlilik sağlar. Yurttaşlar, daha nitelikli hizmet sunan, vergi oranlarını düşük tutan yerel yönetimlerin bulunduğu yerlere taşınırlar; ayrıca yurttaşlar ölçeğin küçüklüğü nedeniyle de yönetime katılma olanağına kavuşurlar, böylece demokratik yurttaşlık gelişir.⁵⁵

Kamu Tercihi Okulunun yaklaşımları çeşitli açılardan değerlendirilerek tartışmaya açılmıştır. Micheal Keating 1995 yılında yazdığı, “Size, Efficiency and Democracy: Consolidation, Fragmentation and Public Choice” başlıklı makalede, “ekonomik insan” düşüncesinin eleştiriye açık olduğunu, kişilerin her zaman rasyonel davranmalarının söz konusu olamayacağını belirtmiştir. Keating’e göre bireylerin daha düşük yerel vergilerin bulunduğu yerlere göçeceği varsayımı da gerçekçi değildir. Çünkü, başka bir yere taşınmanın da maliyeti bulunmaktadır. Kişiler yalnızca vergi avantajına bağlı olarak yerleşme kararı vermezler. İstihdam olanakları, kültürel imkânlar gibi başka hususlar da yerleşme kararlarında etkilidir. Kamu Tercihi Okulu kuramcıları metropol yönetim modelinin önemli avantajlarından biri olan metropol içi gelir ve hizmet dağılımı adaletsizliklerini giderici politikaların uygulanma olanağını görmezden gelmektedirler. Küçük yerel birimlerin ölçek ekonomisi bakımından avantajlı olduğu varsayımı somut verilerle desteklenmemektedir. Çok sayıda yerel birimin hizmet vermesi halinde, hangi birimin hangi hizmeti yürüttüğüne ilişkin oluşacak karmaşık sürecin yurttaş tarafından anlaşılmasının zorluğu, hesap verebilirlik açısından bazı sorunları beraberinde getirecektir.⁵⁶ Ayrıca, çok sayıda yerel yönetim biriminin varlığı, başka bir ifadeyle coğrafi yerleşme, aynı zamanda merkezi kontrol yapılarını da tetikleyerek, merkezileşmeye yol açacaktır.⁵⁷

Yeni Kamu İşletmeciliği Nedir?

1970’lerin başında Fordist-Keynesyen birikim rejiminin krizi ve Bretton Woods para sisteminin çöküşüyle birlikte, küresel kapitalist sistem liberalleşmeye başlamıştır.⁵⁸ 1980’lerin ortasından itibaren de dünya genelinde neoliberalizm, kapitalist küreselleşmenin baskın politik ve ideolojik gerekçesi olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte neoliberal kentlerden, neoliberalizmin kentleşmesine geçilmiştir.⁵⁹

Yeni Kamu İşletmeciliği, kamunun özel sektör yönetim anlayışına uygun bir şekilde yönetilmesini savunur. Kamu hizmetlerinin özel sektör tarafından sunulması maliyeti

⁵⁴ Stephens, Wikstrom, a.g.e., ss. 115-116.

⁵⁵ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., ss. 117-118.

⁵⁶ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., ss. 119-120.

⁵⁷ Friedmann, John, a.g.e., 29.

⁵⁸ Brenner, Neil ve Theodore, Nick, “Introduction: From the “New Localism” to the Spaces of Neoliberalism”, Brenner, Neil, Theodore, Nick, (ed.), Spaces of Neoliberalism, Blackwell Publishers Ltd., Malden MA, Oxford, Melbourne, Berlin, 2002, s. v-xi, s. vi.

⁵⁹ Brenner, Neil ve Theodore, Nick, “Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism”, Brenner, Neil; Theodore, Nick, (ed.), Spaces of Neoliberalism, Blackwell Publishers Ltd., Malden MA, Oxford, Melbourne, Berlin, 2002, ss. 2-32, s. 3, s. 28.

düşürecek, maliyet düşüklüğü de yurttaşlar için daha az vergi yükümlülüğü anlamına gelecektir. Yeni Kamu İşletmeciliğinin temel kavramları, hesap verebilirlik, yüksek performans, bürokrasinin azaltılması, müşteri odaklılık, görev odaklılık, katılım, karar alma süreçlerinin piyasaya açılması ve katalizör devlet şeklinde sıralanabilir.⁶⁰ Bu anlayışa göre kamu kurumlarında ya da şirketlerde başarının anahtarı yöneticilerin niteliğine bağlıdır. Yönetimin kalitesinin artırılması amacıyla yeni tekniklerin yanında piyasa koşulları ile uyumlu değerler setinin de benimsenmesi gerekmektedir.⁶¹

Geleneksel Kamu Yönetimi anlayışında mevcut gizlilik ilkesinin yerini, Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımında “şeffaflık” almıştır. Bir yandan güvenilir bir yönetimin gereği olarak görülen şeffaflık⁶² diğer yandan da yolsuzlukla mücadele aracı olarak değerlendirilmektedir.⁶³ Yeni Kamu İşletmeciliği, özel sektörün verimlilik merkezli işletmecilik ilkelerini kamu yönetiminde de uygulamayı hedeflemektedir. Temel araçlar, sorumlulukların alt kademelere devri yani Weberyan hiyerarşik kontrolün aksine, göstergelere ve izlemeye dayalı bir performans yönetimidir.⁶⁴

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının verimlilik hedefi, Bilimsel Yönetim Okulunun fikirleriyle uyumaktadır. Hizmet maliyetlerinin düşürülmesinin önemi açık olmakla birlikte, tek amacın verimliliğe dönüşmesi, demokratik değerlerin göz ardı edilmesine neden olacaktır. Metropollerin yönetiminde karar mekanizması seçmenler tarafından belirlenen üyelere olmaktadır. Bu üyeler yurttaşların talep ve ihtiyaçlarını karar verme sürecinde girdi olarak kullanmaktadırlar. Hizmet maliyetlerinin düşürülmesiyle yurttaş talepleri arasında uyumsuzlukların bulunması doğaldır. Sadece maliyet temelli bir yönetim anlayışında, yerel yönetimlerin en önemli özeliği olan demokratik değerlerin yurttaşlara benimsetilmesi mümkün olmayacaktır.

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı ciddi eleştiriler almıştır. Yeni Kamu İşletmeciliğine alternatif olarak “Yeni Kamu Hizmeti” yaklaşımını geliştiren Janet V. Denhardt ve Robert B. Denhardt, kamu yönetiminin iş alanı gibi değil demokratik olarak yürütülmesi, yöneticilerin emretme yerine dinlemeyi, efendilik yerine hizmet etmeyi tercih etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Yeni Kamu İşletmeciliğinde kamu yararı, bireylerin çıkarlarının toplamı olarak görülmektedir. Oysa kamu yararı, yurttaşların ortak değerlerinin paydasıdır.⁶⁵

Eleştirel Kent Kuramına Dair Görüşler Nelerdir?

Eleştirel Kent Kuramı, 1968 yılından sonra Henri Lefebvre, David Harvey, Manuel Castells ve Peter Marcuse gibi yazarlar tarafından geliştirilmiştir.⁶⁶ Kuramla, yerel demokrasi, sosyal adalet ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla mevcut kent yönetimlerine ve politikalarına eleştiriler getirilmiştir.⁶⁷ Kuramcılarının amaçlarını, kapitalizm ve kentleşme süreçleri

⁶⁰ Denhardt ve Denhardt, a.g.e., ss. 12-13, s. 15, ss. 17-18.

⁶¹ Denhardt ve Denhardt, a.g.e., ss. 21-22.

⁶² Grimmelikhuijsen, Stephan, G., Transparency of Public Decision-Making: Towards Trust in Local Government? Policy&Internet, Cilt 2, Sayı 1, 2010, ss.1-35, s. 31.

⁶³ Osborne, David, “Reinventing Government: What A Difference A Strategy Makes”, 7th Global Forum on Reinventing Government Building Trust in Government, Avusturya, 26-29 Haziran, 2007, ss. 1-20, s. 18.

⁶⁴ Wollmann, a.g.e., s. 25.

⁶⁵ Denhardt ve Denhardt, a.g.e., s. 3, s. 45.

⁶⁶ Brenner, Neil, “Eleştirel Kent Teorisi Nedir?”, Şen, Ali Yağız, (der.) Kar İçin Değil Halk İçin (Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 29-47, s. 9.

⁶⁷ Brenner, Neil, What is Critical Urban Theory?, City, Cilt 13, Sayı 2-3, 2009, ss. 198-207, s. 198.

arasındaki ilişkiyi çözümlmek, kentlerde güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerin değişimini incelemek, kentlerde değişik gerekçelerle dışlanmış, adaletsizliğe uğramış toplum kesimlerinin durumunu ortaya koymak, kentlerde yaşanan ya da yaşanması muhtemel çatışma ve çelişkileri yorumlamak, eşitlikçi, adaletli ve sürdürülebilir bir kent modeli oluşturmak şeklinde sıralamak mümkündür.⁶⁸

Kentleşme, nüfusun belli merkezlerde toplanmasının ve altyapı ihtiyaçlarının giderilmesinin ötesinde bir sürece yönelmiştir. Kentler, uluslararası ekonomi tarafından belirlenen işlevlere göre yapılandırılan, yatırım kararları yerel halk tarafından değil uluslararası piyasa aktörlerince alınan “bağımlı” yerleşimler haline gelmiştir. Bu bağımlılık, sermaye birikimine hizmet etmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla kente ilişkin kararlar, yurttaşlar tarafından değil, ulusal ya da uluslararası piyasa aktörlerince verilmektedir. Jamie Peck, Nik Theodore ve Neil Brenner, 2009 yılında yayımladıkları “*Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations*” başlıklı makalelerinde, kentlerin neoliberal ekonomi modelinin kurallarıyla biçimlendiğini vurgulamaktadırlar.⁷⁰

Eleştirel Kent Kuramı savunucuları, kent yönetiminde önceliğin toplumsal ihtiyaçların belirlenmesinde olduğunu, ardından bu ihtiyaçlara uygun yatırımların yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Kent yönetiminde sosyal adalet, en önemli amaçlar arasındadır.⁷¹ Eleştirel Kent Kuramının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda, “kent hakkı”, “kent iktidarı” ve “kent yurttaşlığı” kavramlarının incelenmesi gerekmektedir.

Kent Hakkı

Henri Lefebvre kent hakkının, “dönüşmüş, yenilenmiş kentsel yaşam hakkı” olarak formüle edilebileceğini ifade etmektedir.⁷² Lefebvre’nin klasik “kent hakkı” konsepti, radikal akademisyenler tarafından da benimsenmiştir.⁷³ Kent hakkı, ulusal düzeyde yaygınlaşan gelir dağılımı adaletsizliğine ve temsili demokrasinin krizlerine verilen tepkinin kent ölçeğine taşınmasıdır. Barınma hakkı, toplum içinde bireyselleşme hakkı ve yönetime katılma hakkı da kent hakkı kapsamındadır.⁷⁴ Kent hakkı, yönetime katılma yoluyla yurttaşların kentleşme süreçlerinde ve kentlerin biçimlendirilmesinde etkili olmalarını içermektedir.⁷⁵ Kent hakkı, geleneksel yönetim anlayışının aksine kentte mülk sahiplerinin değil, mülklerden yararlananların ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgilidir.

Gerek ulusal gerekse de yerel düzeyde temsili demokrasilerin yaşadıkları kriz, yurttaşların yönetimle ilişkilerinin seçimlere katılımı sınırlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kent hakkına riayet etmekle sosyal adalet gerçekleştirileceği gibi yerel demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla hayata geçirilmesi de mümkün olacaktır.

Kent İktidarı

Kentin kendisi kadar iktidarının çözümlenmesi de karmaşık bir süreçtir. Ulusal düzeydekine benzer şekilde kentlerde de seçimle gelmiş karar vericiler, profesyonel yöneticiler

⁶⁸ Brenner, Neil, “Eleştirel Kent Teorisi Nedir?”, s. 39.

⁶⁹ Brenner, Neil, What is Critical Urban Theory?, ss. 204-206.

⁷⁰ Peck, Jamie, vd., Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations, SAIS Review, Cilt 29, Sayı 1, 2009, ss. 49-66, s. 50.

⁷¹ Harvey, David, Sosyal Adalet ve Şehir, s. 103, s. 105.

⁷² Lefebvre, Henri, Şehir Hakkı, (çev.), Ergüden, Işık, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 132.

⁷³ Brenner, Neil, vd., Cities for People, Not for Profit, City, Cilt 13, Sayı 2-3, 2009, ss. 176-184, s. 176.

⁷⁴ Lefebvre, a.g.e., s. 151.

⁷⁵ Harvey, Sosyal Adalet ve Şehir, s. 45.

ve piyasa aktörleri mevcuttur. Kent iktidarı, değişik oranlarda bu aktörler arasında dağılmaktadır. Yerel yönetimlerin faaliyetleri iki grupta toplanabilir. İlki, kent kaynaklarının toplumsal kesimler arasında bölüşümü, diğeri ise hizmetlerin yurttaşlara ulaştırılmasıdır. İlki tahsis, diğeri de dağıtım fonksiyonu olarak nitelendirilebilir.⁷⁶ Tahsis fonksiyonu, kent yönetiminin siyasi yönünü, dağıtım fonksiyonuysa yönetsel yönünü ifade etmektedir. Kent iktidarı da siyasi yönün içinde yer almaktadır.

Dünya genelinde kentleşme evrimsel bir şekilde gelişmiştir. İlk devre politik kent dönemidir. Bunu ticaret kenti, sanayi kenti ve kritik kent aşamaları izlemiştir.⁷⁷ G. Rose Stephens ve Nelson Wikstrom, Lefebvre'nin sınıflandırmasına benzer şekilde kent yönetimi aşamalarını; politik kent, yönetsel kent, sözleşme kenti ve bağımlı kent şeklinde sıralamışlardır. 1930'lardan sonra kent yönetimi modellerini tanımlayan bu sıralamada yer alan "politik kent," Lefebvre'nin tanımladığı politik kent kavramından farklı anlamda kullanılmıştır. 1930'lara kadarki dönem devletin hem kamu kaynaklarının dağıtımını hem de kamu hizmetlerinin çoğunun sunumunu gerçekleştirdiği politik kent dönemi olarak nitelenebilir. Bu dönemde politik bir aktör olarak devlet hizmet üretim ve dağıtım tekeline sahiptir. 1930'lardan sonra merkezi yönetim, kamu hizmetlerinin sunumunu yerel yönetimlere bırakmıştır. Daha sonra, her ne kadar başka yerel otoriteler için içine girmiş olsalar da çoğu kamu hizmeti "yönetsel kent" tarafından verilmeye devam etmiştir. "Sözleşme şehri" ise yerel seçilmişlerin karar alma mekanizmasında yer aldıkları, vergi oranlarını ve sunulması gereken kamu hizmetlerini ve standartlarını belirledikleri, gelirlerin toplanması ve hizmet sunumunun sözleşmeyle başka yerel birimlere devredildiği yönetim modelidir. Son aşama ise dağıtım ve hizmet sunum politikalarının özel firmalarla yapılan sözleşmeler çerçevesinde yürütülmesidir. Bu aşama ise "bağımlı kent" olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸

Modern kent, üretim faaliyetleriyle sermayenin yoğunlaştığı yerler olmaktan çıkmış, piyasa güçlerinin karar alma mekanizmasını egemenlik altına alarak toplumun diğer kesimlerinin sömürülmesine olanak veren mekâna dönüşmüştür.⁷⁹ Özellikle küresel ekonomik sisteme entegrasyonla birlikte,⁸⁰ metropol alanlardaki önemli politikalar, halkın kontrolünden çıkararak piyasa güçlerinin eline geçmiştir.⁸¹

Teknolojik gelişme, bireyle mekân arasındaki bağı koparmış, belli bir coğrafyaya sabitlenmemiş bireylerin, yerel politikaya ilgi duymaması sonucunu doğurmuştur. Mekânla bağı kopan bireylerin ise yerel politikayla uğraşmaya ne zamanları ne de bundan çıkarları vardır. Bu bireyler bir tür yabancıdırlar. Bu nedenle yerel politika, çıkarlarını koruyacak gücü ve zamanı olan bir grubun tekeline geçmektedir.⁸²

Yerel siyasi liderliğin etkinliği yerel iktidarın belirlenmesi bakımından önemlidir.⁸³ 1990'lara kadar yerel politik ve yönetsel liderliğe ilişkin tekçi ve ikili model olarak adlandırılacak uygulamalar söz konusu olmuştur. Tekçi modelde karar alma mekanizması ve

⁷⁶ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 11.

⁷⁷ Lefebvre, a.g.e., s. 90, s. 152.

⁷⁸ Stephens ve Wikstrom, a.g.e., s. 11.

⁷⁹ Lefebvre, a.g.e., s. 40, s. 75.

⁸⁰ Gleeson Brendan ve Low Nicholas, "Cities as Consumers of the World's Environment", Low, Nicholas, vd., (ed.), Consuming Cities, The Urban Environment in the Global Economy After the Rio Declaration, Routledge, London, New York, 2000, s. 83.

⁸¹ Long, Norton E., "Who Makes Decisions in Metropolitan Areas", Danielson, Michale N., (ed.), Metropolitan Politics, Little, Brown and Company, Second Edition, Boston, 1971, s. 110.

⁸² Leemans, A. F., Changing Patterns of Local Government, IULA, The Hague, 1970, s. 36.

⁸³ Bochel, Hugh ve Bochel, Catherine, Local Political Leadership and the Modernisation of Local Government, Local Government Studies, Cilt 36, Sayı 6, 2010, ss. 723-737, s. 724.

alınan kararlar yurttaşlar tarafından seçilen meclislerin ve bu meclislerin içinden seçilen komitelerin sorumluluğundadır. İkili modelde ise halk tarafından seçilmiş meclisler karar alıcıdır. Alınan kararlar yürütme organının başı olan belediye başkanı tarafından uygulanır.⁸⁴

İngiltere ve İskandinav ülkelerinde uygulanan tekçi model, yerel düzeyde karar almada “parlamentarleşme” getirmiştir.⁸⁵ Meclis çoğunluğunun iktidarı temsil ettiği yerel parlamento maaşlı olarak tam zamanlı çalışmakta ve çoğunluğu elinde bulunduran partinin lideri tarafından yönetilmektedir. Bu model, kabineli başbakanlık sistemine benzemektedir ve başkanın rolü nedeniyle bir “başbakanlıklaşma” süreci olarak görülmektedir. Aksine, Kıta Avrupası ülkelerinin birçoğunda belediye başkanlarının doğrudan halk tarafından seçilmesi yönünde bir eğilim yaygınlaşmıştır. Hem meclis hem de belediye başkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir ki, bu model, başkanlık sisteminin yerel versiyonu olarak nitelendirilebilir.⁸⁶ Başkanın ve meclisin doğrudan halk tarafından seçilmesi nedeniyle bu iki organ arasında çatışmayı önleyici “denge ve fren” mekanizmaları kurulmuştur. Belediye başkanına tanınan meclis gündemini belirleme, meclis kararlarını geri gönderme ya da yargıya taşıma yetkileriyle, meclislere tanınan belediye başkanının icraatlarını denetleme yetkileri, “yasama-yürütme dengesini” sağlamaktadır.

Almanya’da 1990’ların başından itibaren tüm eyaletlerde belediye başkanlarının doğrudan halk tarafından seçilmesi yöntemine geçilmiştir. İtalya’da da 1993 yılında başkanın doğrudan halk tarafından seçimine başlanmıştır. Polonya’da 2002 yılında başkanın doğrudan seçimi uygulamaya konulmuştur. Macaristan’da 1994 yılından itibaren belediye başkanı doğrudan halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. Tüm Doğu Avrupa ülkelerinde belediye başkanları doğrudan halk tarafından seçilmektedir.⁸⁷

Yerelleşme, özgürlük ve demokratik yönetim açısından büyük bir öneme sahiptir. Halka dayalı yönetimin krizleri, güçlü tek adam yönetimlerine yol açarak, iktidarı tekrar merkezileştirmektedir. Bu yüzden gücü, meclisten başkana aktarmak suretiyle, “başkanlık modeline” geçerek yönetimi merkezileştirmek, metropollerde halka dayalı yönetimin başarısızlığına verilen tepki olarak değerlendirilebilir.⁸⁸

Kent Yurttaşlığı

Tarihsel olarak sitenin bir parçası olmayla başlayan toplumsal süreç, daha sonra şehri aşan bir bütünlüğe, topluma ve devlete yönelmiş, gelinen noktada da kent rasyonalitesine ve kent pratiğine dönüşmüştür.⁸⁹ Ancak, zamanla sınırlarını, özgünlüklerini ve benzersizliklerini yitirecek ölçüde büyümüş metropoller, kentlerin yerini almış ve “yeni kentler”, kendi varlığına gerekçe olan değerleri yok etmeye başlamış, organik nitelikli insani ve yaşamsal ilişkiler, yerlerini yapay ilişkilere bırakmıştır.⁹⁰ Böylece bireyler içinde yaşadıkları topluma ve kente yabancılaşmışlardır. Kentleşme, başta kırsal kesimi, zamanla kenti de yok etmeye başlamıştır. Kırsal yaşamın tarımsal ilişkileri besleyen değer ve kurumlarının yanında, kent yaşamının yurttaşlık ilişkilerini besleyen değer ve kurumları da kaybolmakta⁹¹

⁸⁴ Wollmann, a.g.e., s. 24.

⁸⁵ Wollmann, a.g.e., s. 24.

⁸⁶ Wollmann, ss. 24-25.

⁸⁷ Aynı yerde.

⁸⁸ Weber, Max, Şehir, Martindale, Don; Neuwirth, Gertrud, (ed.), Ceylan, Musa, (çev.), Yarıncılık, İstanbul, 2012, s. 59.

⁸⁹ Lefebvre, a.g.e., s. 152.

⁹⁰ Bookchin, Murray, Kentsiz Kentleşme, Özyalçın, Burak, (çev.), Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 20.

⁹¹ Bookchin, a.g.e., s. 37.

banliyöleşmeyle birlikte yürüyen ve şehri merkezsizleştiren süreç, kent bilincini yok ederek, “kentsiz bir kentleşmeye” doğru gitmektedir.⁹²

Yurttaşlık, siyasi sistemi etkileyebilme kapasitesidir.⁹³ Bu kapasitenin kullanılabilmesi için öncelikle yönetimin şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir olması gerekmektedir.⁹⁴ Bu mekanizmalar kurulmadığı sürece yurttaşlığın faal hale getirilmesi, amacına uygun bir işleve yönelmesi olanaklı değildir.

1980’lerin sonuna kadar çoğu Batı Avrupa ülkesinde yerel yönetim sistemi temsili demokrasi ilkeleri çerçevesinde biçimlenmiştir.⁹⁵ Temsili demokraside halkın iradesi, seçimler ve siyasi olarak hesap verme sorumluluğu sayesinde hayata geçirilmektedir. Halkın seçtiği temsilcilerin, halkın taleplerini siyasi alana taşıdığı kabul edilmektedir. Tabii ki, halkın iradesinin seçimler yoluyla siyasete doğru bir şekilde yansıtılabilmesinin temel koşulu, halka sunulmuş değişik alternatiflerin varlığıdır. Alternatifin olmadığı seçim sistemlerinde demokrasinin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Seçmenlerin tercihlerini yansıtmakla yükümlü olan seçilenlerin bu yönde politikalar uygulamaya koymaları, ardından bu politikaların yönetim kademelerince uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.⁹⁶

Temsili demokrasiyle birlikte, yurttaşlar seçmen kavramına sıkıştırılmış; böylece yurttaşlık seçim günü yerine getirilen bir işlev olarak görülmüş, seçimlerde görevini tamamlayan yurttaş, ertesi gün siyaset alanı dışına itilmiş, yurttaşın da ortak olması gereken politik işlev ve haklar politikacılara/temsilcilere devredilmiştir.⁹⁷

Sonuç

Kentlerin örgütlenmesine ilişkin kuramsal yaklaşımlar, kent iktidarının keşfedilmesine de olanak vermektedir. Metropoller, ölçek büyüklüğü nedeniyle sermaye hareketlerinin, hizmet sektörünün daha yaygın olduğu, ayrıca uluslararası piyasalarla entegrasyon gücünün daha yüksek olduğu yerleşimlerdir. Kamu Tercihi Okulu yaklaşımının esası, metropol düzeyinde yerel yönetim örgütlenmesinin çok sayıda yerel birime dayanmasıdır. Bu çeşitlilik rekabeti arttıracak, hizmet maliyetini dolayısıyla da yerel vergileri düşürerek yurttaşların yerleşim kararlarını etkileyecektir. Temel hedef verimli, düşük maliyetli hizmet sunumdur. Yurttaşların daha az vergi yükümlülüğü getiren mahallere taşınmaları, belirtilen yerlerin yönetimlerine daha fazla vergi toplama olanağıyla avantaj sağlayacaktır. Kent iktidarı açısından bakıldığında, Kamu Tercihi Okulu’nun ekonomik bir yaklaşımı benimsediği; ancak küçük yerleşimlerin yurttaş taleplerine duyarlılığına vurgu yaptığı görülmektedir. Bu duyarlılığın asıl sebebinin hizmet maliyetlerinin azaltılması olduğu bilinmektedir. Yine de sonuçta ölçek küçüklüğü, yurttaşların yönetime katılmaları, yönetimi denetlemeleri hesap verebilirlik bakımından metropol örgütlenmesine göre bazı avantajlara sahiptir. Bu avantajlar, aynı zamanda yerel iktidarın yurttaşlarla paylaşılmasına olanak vermektedir.

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı, kamu yönetiminin verimsizliği varsayımına dayalı olarak kentlerin de özel sektör kural ve kaidelerine göre yönetilmesini önermektedir. Verimliliği merkezine koyan bu yaklaşımda toplumun tercihleri, yönetime katılma ya da

⁹² Lefebvre, a.g.e., s. 36.

⁹³ Denhardt ve Denhardt, a.g.e., s. 27.

⁹⁴ Welch, Eric W., The Relationship Between Transparent and Participative Government: A Study of Local Governments in the United States, *International Review of Administrative Sciences*, Cilt 78, Sayı 1, 2012, ss. 93-115, s. 95.

⁹⁵ Karlsson, David, A Democracy of Scale, Size and Representative Democracy in Swedish Local Government, *Scandinavian Journal of Public Administration*, Cilt 17, Sayı 1, 2013, ss. 7-28, s. 7.

⁹⁶ Karlsson, a.g.e., ss. 7-8.

⁹⁷ Bookchin, a.g.e., s. 349.

yönetimin denetlenmesi ikincil unsurlar olarak görülmektedir. Hizmet maliyetinin düşürülmesi hedefiyle demokratik değerler arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Metropollerin şirketler gibi yönetilmesi hedefinde yerel iktidar, metropolü “en iyi şekilde” yönetecek olan profesyonellere geçmektedir.

Eleştirel Kent Kuramı, Kamu Tercihi Okulunun ve Yeni Kamu İşletmeciliğinin verimlilik temelli görüşlerinden ayrılmaktadır. Metropollerin yönetiminde sosyal adaletin sağlanması, demokratik değerlerin yaşama geçirilmesi, yurttaşların kent iktidarını paylaşması amaçlanmaktadır. Kentler sermayenin ya da mülk sahiplerinin taleplerine göre değil, kent hizmetlerinden yararlanan yurttaşların ihtiyaçlarına göre biçimlendirilmektedir. Kent iktidarı, sermaye sınıfının etkisinden kurtarılarak “faal hale gelmiş” yurttaşlara bırakılacaktır.⁹⁸

İçinde yaşadığımız dönemde, metropollerin yönetiminde Kamu Tercihi Okulu’nun savunduğu parçalı yerel yönetim modellerinin terk edilerek bütünleşik tekçi yönetimlere geçildiği; gerekçenin de hizmet maliyetlerinde optimum ölçeğin metropol düzeyinde gerçekleşmesine dayandırıldığı görülmektedir. Eleştirel Kent Kuramının metropollerin yönetimine, kentlerde yaşanan gelir dağılımı adaletsizliğine yönelik eleştirileri genel olarak kabul görmekle birlikte, uygulamada yurttaşların kent iktidarına ortak olması sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve demokratik kültürle bağlantılı olduğundan, yaşamın gerçekleriyle kuramın önerileri tam olarak uyuşmamaktadır. Çünkü, kentlerde yaşayan orta ve alt gelir gruplarının kent iktidarını belirleme ya da denetleme için yeterli zamanları ve paraları bulunmamaktadır.

Metropol yönetimlerin örgütlenmelerine ilişkin ağırlıklı olarak Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının ilkeleri uygulanmaktadır. Yerel hizmetlerin maliyetlerinin düşürülmesi ve buna bağlı olarak da yerel vergilerin azaltılması, sıradan yurttaşlar için kent iktidarının paylaşılmasından daha önemli hale gelmektedir. “Ekonomik insan” daha az vergi yükümlülüğüyle yaşamını sürdürme, çalışma dışında kalan zamanını da eğlenme-dinlenme faaliyetlerine ayırma eğilimindedir. Kent karmaşası ve yoğunluğunda kent iktidarının bir parçası olma çabası ayrı bir emeği gerektirdiğinden, yurttaşlara cazip gelmemektedir. Hatta birçok gelişmiş ülkede yerel demokrasinin bir göstergesi olan seçimlere katılma oranı dahi çok düşük düzeyde seyretmektedir.

Metropol ölçeğinde, yurttaşların hesap sorma ve yönetimi denetleme olanağı zorlaşmakta, profesyonelleşmeyle birlikte demokratik değerlerin yerini maliyet bazlı iktisadi hedefler almakta; gerek kente ilişkin karar mekanizmasının oluşturulmasında gerekse de kararların alınma sürecinde sermaye sınıfı daha etkin rol oynamaktadır. Çünkü, sermaye sınıfının gerek profesyonel yöneticileri gerekse de siyaset kurumunu “ikna kabiliyeti” sıradan yurttaşlara göre daha yüksektir.

⁹⁸ Bu konuda ayrıntılı bir analiz için, “Readings in Urban Sociology, (ed.), R. E. Pahl, Pergamon, Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt, 1968.”

KAYNAKÇA

- Abu-Lughod ve Janet, Lippman, “Comparing Chicago, New York and Los Angeles: Testing Some World Cities Hypotheses”, Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.), *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 171-191.
- Angotti, Thomas, *Metropolis 2000, Planning, Poverty and Politics*, Routledge, London and New York, 1993.
- Angotti, Thomas, *The Metropolis Revisited*, *Futures*, Cilt 27, Sayı 6, 1995, ss. 627-639.
- Balaguer-Coll, Maria Teresa vd., *Decentralization and Efficiency of Local Government*, *The Annals of Regional Science*, Cilt 45, Sayı 3, 2010, ss. 571-601.
- Benjamin, Gerald ve Nathan, Richard P., *Regionalism and Realism: A Study of Governments in the New York Metropolitan Area*, Brooking Institution Press, Washington DC., 2001.
- Blumenfeld, Hans, *The Modern Metropolis*, *Scientific American*, Cilt. 213, 1965, Sayı. 3, ss. 64-74.
- Bochel, Hugh ve Bochel, Catherine, *Local Political Leadership and the Modernisation of Local Government*, *Local Government Studies*, Cilt. 36, Sayı. 6, 2010, ss. 723-737.
- Bookchin, Murray, *Kentsiz Kentleşme*, Özyalçın, Burak, (çev.), Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Brenner, Neil, *The Urban Question as a Scale Question: Reflections on Henri Lefebvre, Urban Theory and the Politics of Scale*, *International Journal of Urban and Regional Research*, Cilt. 24, Sayı. 2, 2000, ss. 361-378.
- Brenner, Neil ve Theodore, Nick, “Introduction: From the “New Localism” to the Spaces of Neoliberalism”, Brenner, Neil, Theodore, Nick, (ed.), *Spaces of Neoliberalism*, Blackwell Publishers Ltd., Malden MA, Oxford, Melbourne, Berlin, 2002, s. v-xi.
- Brenner, Neil ve Theodore, Nick, “Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism”, Brenner, Neil; Theodore, Nick, (ed.), *Spaces of Neoliberalism*, Blackwell Publishers Ltd., Malden MA, Oxford, Melbourne, Berlin, 2002, ss. 2-32.
- Brenner, Neil, *What is Critical Urban Theory?*, *City*, Cilt. 13, Sayı. 2-3, 2009, ss. 198-207.
- Brenner, Neil, vd., *Cities for People, Not for Profit*, *City*, Cilt.13, Sayı. 2-3, 2009, ss. 176-184.
- Brenner, Neil, “Eleştirel Kent Teorisi Nedir?”, Şen, Ali Yağız, (der.), *Kar İçin Değil Halk İçin (Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı)*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 29-47.
- Connery Robert, H., *The Relation of the Federal Government to Metropolitan Areas*, *Public Health Reports*, Cilt. 76, Sayı. 06, 1961, ss. 535-539.
- Connery, Robert, H. ve Leach Richard, H., *Southern Metropolis: Challenge to Government*, *The Journal of Politics*, Cilt. 26, Sayı. 01, 1964, ss. 60-81.
- Çiner, Can Umut, “Metropoliten Alanların Yönetiminde Farklı Politika Tercihleri”, *Uluslararası Türk Dünyası Yerel Yönetimler Sempozyumu*, İşçioğlu, Deniz, (ed.), *Türk Dünyasında Yerel Yönetimlerin Sorunları*, Nobel Akademik Yayıncılık, KKTC, 2014, ss. 345-355.
- Denhardt, Janet, V. ve Denhardt Robert B., *The New Public Service, Serving, Not Steering*, M. E. Sharpe, Armonk, New York, London, England, 2011.
- Denters, Bas, vd., *Size and Local Democracy*, Cheltenham, UK, Northampton, MA: Edward Elgar, 2014.
- Dickinson, Robert E., *The Metropolitan Regions of the United States*, *Geographical Review*, Cilt. 24, 1934, Sayı. 2, ss. 278-291.

- Dreier, Peter, vd., *Place Matters, Metropolis for The Twenty- First Century, Second Edition*, University Press of Kansas, Kansas, 2004.
- Faulk, Dagney ve Hicks, Michael, *Local Government Consolidation in the United States*, Cambria Press, Amherst, New York, 2011.
- Friedmann, John, "Where We Stand: A Decade of World City Research", Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 21-47.
- Gleeson Brendan ve Low Nicholas, "Cities as Consumers of the World's Environment", Low, Nicholas, vd., (ed.), *Consuming Cities, The Urban Environment in the Global Economy After the Rio Declaration*, Routledge, London, New York, 2000.
- Grimmelikhuisen, Stephan, G., *Transparency of Public Decision-Making: Towards Trust in Local Government? Policy&Internet*, Cilt. 2, Sayı. 1, 2010, ss. 1-35.
- Harvey, David, *Sosyal Adalet ve Kent*, Morali, Mehmet, (çev.), Dördüncü Baskı, Metis Yayınları, 2013, İstanbul.
- Harvey, David, *Asi Kentler: Kent Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Temiz, Ayşe Deniz, (çev.), Üçüncü Baskı, Metis Yayınları, 2013, İstanbul.
- Hawkins Brett W. ve Dye Thomas R., *Metropolitan 'Fragmentation': A Research Note*, Midwest Review of Public Administration, Sayı. 4, 1970, ss. 17-24.
- Karlsson, David, *A Democracy of Scale, Size and Representative Democracy in Swedish Local Government*, Scandinavian Journal of Public Administration, Cilt 17, Sayı1, 2013, ss. 7-28.
- Knox, Paul, L., "World Cities in A World System", Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) *World Cities in A World System*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 3-20.
- Laamanen, Elina ve Haveri, Arto, "Size, Efficiency and Democracy: How Local Government Boundaries Affect Performance", EGPA Conference on Public Law and the Modernising State, Oeiras, Portugal, 2003 ss. 1-23.
- Leach, Steve, *Reorganisation, Reorganisation, Reorganisation: A Critical Analysis of the Sequence of Local Government Reorganisation Initiatives, 1979-2008*, Local Government Studies, Cilt 35, Sayı 1, 2009, ss. 61-74.
- Leemans, A. F., *Changing Patterns of Local Government*, IULA, The Hague, 1970.
- Lefebvre, Henri, *Kent Hakkı*, (çev.), Ergüden, Işık, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Long, Norton E., "Who Makes Decisions in Metropolitan Areas", Danielson, Michale N. (ed.), *Metropolitan Politics*, Little, Brown and Company, Second Edition, Boston, 1971.
- Mitchell-Weaver, vd., *Multilevel Governance and Metropolitan Regionalism in the USA*, Urban Studies, Cilt 37, Sayı 5-6, 2000, ss. 851-876.
- Osborne, David, "Reinventing Government: What A Difference A Strategy Makes", 7th Global Forum on Reinventing Government Building Trust in Government, Avusturya, 26-29 Haziran, 2007, ss. 1-20.
- Pahl, R. E., *Readings in Urban Sociology*, (ed.), Pergamon Press, Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt, 1968.
- Peck, Jamie, vd., *Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations*, SAIS Review, Cilt 29, Sayı 1, 2009, ss. 49-66.
- Performance of Urban Functions: Local and Areawide*, Advisory Commission of Intergovernmental Relations, A Commission Report, 1963.
- Purcell, Mark, *Urban Democracy and the Local Trap*, Urban Studies, Cilt 43, Sayı 11, 2006, ss. 1921-1941.

- Razin, Eran ve Hazan, Anna, “Local Government Amalgamation in Israel”, Local Government Reforms in Countries in Transition, Lazin, Fred, A., vd., (ed.), Local Government Reforms in Countries in Transition, Lexington Books, Lanham MD., 2008, ss. 177-194.
- Stephens G. Ross ve Wikstrom Nelson, Metropolitan Government and Governance, Theoretical Perspectives, Empirical Analysis and the Future, Oxford University Press, New York, Oxford, 2000.
- Veenendaal, Wouter P. ve Corbett, Jack, Why Small States Offer Important Answers to Large Questions, Comparative Political Studies, Cilt 48, Sayı 4, 2015, ss. 527-549.
- Ward, Peter, M., “The Successful Management and Administration of World Cities: Mission Impossible?”, Knox, Paul, L.; Taylor, Peter, J., (ed.) World Cities in A World System, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 1995, ss. 298-314.
- Welch, Eric W., The Relationship Between Transparent and Participative Government: A Study of Local Governments in the United States, International Review of Administrative Sciences, Cilt 78, Sayı 1, 2012, ss. 93-115.
- Wollmann, Hellmut, “Changes, Ruptures and Continuities in European Local Government System: Between Government and Governance”, Lazin, Fred, A., vd., (ed.), Local Government Reforms in Countries in Transition, Lexington Books, Lanham MD., 2008, ss. 15-38.
- World Urbanization Prospects, The 2018 Revision”, UN, 2018, s. 1-108, s. xix, 58, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf., (30.03.2023).
- Zimmerman, Joseph Francis, State and Local Government, Harper, Row Publishers Inc., Third Edition, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 1978.